

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

CONDIȚIILE DE VIAȚĂ DIN MEDIUL RURAL

Prof. univ. dr. Ioan MĂRGINEAN

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2005

PROBLEME ECONOMICE
Săptămânal economic al Institutului Național de Cercetări Economice
Institutul de Cercetare a Calității Vieții
- colegiul editorial -

dr. Ana BĂLAȘA
Dumitru CHIRIAC
dr. Adrian DAN
dr. Simona ILIE
prof. univ. dr. Ioan MĂRGINEAN
dr. Adina MIHĂILESCU
Iuliana PRECUPEȚU
dr. Gheorghe SOCOL
dr. Mariana STANCIU
Manuela STĂNCULESCU
dr. Laureana URSE
dr. Bogdan VOICU
prof. univ. dr. Cătălin ZAMFIR

Dezbateri națională
LUMEA RURALĂ - AZI ȘI MĂINE
Academia Română
31 Octombrie 2005

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANCO
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

REDACTOR: ANCA CODIRLĂ
MACHETARE ȘI TEHNOREDACTARE: LUMINIȚA LOGIN
CIDE/PROBLEME: Pro-183.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice.

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN-973-7885-14-7

CUPRINS

Preliminarii	5
1. Diagnoza condițiilor de viață din rural	9
2. Evaluarea de către populația din rural a efectului schimbărilor postdecembriste asupra condițiilor de viață	17
3. Direcții de acțiune	20
Bibliografie	23
Anexă.....	24

PRELIMINARII

În cele ce urmează îmi propun să supun atenției o caracterizare, incompletă fără îndoială, a condițiilor de viață din mediul rural românesc referitor la **locuire, venituri și consumul populației**, pentru a încheia cu analiza **autopercerțiilor situației de viață** ale populației respective și avansarea unor direcții de acțiune publică în domeniu.^x

Motivația alegerii unei astfel de teme, rezidă, înainte de toate, în necesitatea de a semnală o problemă deosebit de acută cu care se confruntă populația care locuiește în mediul rural, și de a contribui la schimbarea atitudinii față de sat și, mai ales, la întoarcerea autorităților cu fața spre acesta, prin întreprinderea unor acțiuni de politică publică, apte să determine o îmbunătățire consistentă a condițiilor de viață. În esență, mesajul meu este următorul: o localitate, fie ea și cu câteva sute de locuitori, care dispune de primărie, școală, cabinet medical și punct farmaceutic, biserică, servicii publice, personal de specialitate oferă mult mai multe șanse de îmbunătățire a condițiilor de viață, prin acțiuni conjugate și diversificate ale populației și autorităților, decât un sat izolat, unde populația este lăsată să se descurce singură.

Înainte de a trece la expunerea propriu-zisă a temei, se impun câteva precizări în legătură cu locuitorii din mediul rural românesc, fiind vorba de aproape jumătate din populația țării, respectiv peste 10 milioane de persoane (47% din cele 21,7 milioane recensate în luna martie 2002). ("Recensământul populației și locuințelor din 18 martie 2002", INS, 2003). În rural se găsesc 44% din gospodăriile populației din România, iar într-o bună parte din ele se cultivă pământul sau se cresc animalele ("Condițiile de viață ale populației din România" INS, 2005).

În ceea ce mă privește, nu voi dezbate aici și acum definiția mediului rural, dar îl voi considera drept **arie de locuire și activitate în condiții naturale, spațiu deschis**, spre deosebire de spațiu construit, specific urban. Nu voi pune în discuție nici rigurozitatea criteriilor de diferențiere a celor două tipuri pure de habitat uman, este evident, însă, faptul că avem de-a face cu multiple interferențe și treceri graduale de la centrul urban, prin excelență multifuncțional, la satul propriu-zis, legat de cultivarea pământului, respectiv de valorificarea unor resurse

^x) Sursele de date utilizate provin din cercetările desfășurate la ICCV de-a lungul anilor, între care am în vedere "Diagnoza calității vieții" (cercetare coordonată de subsemnatul). Datele respective sunt de mare valoare deși, datorită lipsei fondurilor, în ultimii șase ani, cercetări la nivel național s-au realizat în anii 1999 și 2003. De asemenea, mă bazez pe rezultatele unor analize și studii specializate, efectuate la ICCV de către C.Zamfir, Gh.Socol, A.Bălașa, M.Stanciu, A.Mihăilescu, I.Precupețu, D.Chiriac, S.Ilie, M.Stănculescu, A.Dan, M.Voicu, B.Voicu și alți colegi, pe teme referitoare la venituri, consum, locuire, dezvoltare comunitară, capital uman, calamități naturale etc. precum și pe surse de date și cercetări INS, anchetele FSD și alte informații pertinente în domeniu de referință. Mulțumesc în special colegilor Adina Mihăilescu, Iuliana Precupețu, Florina Nicolau și Mircea Dumitrană pentru ajutorul substanțial acordat în pregătirea studiului de față.

ale solului și/sau subsolului. În această delimitare nu este vorba de gradele diferite de echipare tehnică, de dezvoltare a infrastructurii și de dotare a gospodăriilor populației cu diverse facilități și acces la utilitățile publice (deși această diferențiere există în cazul României), cât de elemente ce alcătuiesc modul de viață și activitate specifice pentru o colectivitate sau alta. Dealtfel, rămânerea în urmă a satului (ruralului) în privința beneficiilor de facilitățile tehnice are o cauzalitate istorică multiplă. În societățile dezvoltate, însă, apropierea satului de oraș, în privința confortului locuirii, a devenit atât de mare, încât percepția tradițională a ruralului, ca zonă slab dezvoltată, și-a pierdut semnificația. Unele zone exterioare centrului urban oferă adesea un nivel de confort asemănător sau chiar superior celui din orașe. Acest confort nu caracterizează, deocamdată, decât în foarte mică măsură situația din România (cazul grupurilor de vile la periferia orașelor sau localizate în diverse zone pitorești ale țării).

În abordarea de față, distincția urban/rural (oraș/sat) este cea operată la nivel administrativ, chiar dacă se pot identifica anumite orașe cu caracteristici rurale puternice. În România, la nivelul anului 2002, erau declarate 266 de orașe și 2689 de comune. Un an mai târziu (2003), numărul orașelor a crescut cu 3, ajungându-se la 269 de orașe. De asemenea, a crescut și numărul comunelor cu 25, ajungându-se la 2714 ("Anuarul statistic al României", INS, 2004). Aceste comune reunesc circa 13000 de sate.

Revenind la prezentarea succintă a caracteristicilor populației rurale din România, mai consemnez faptul, bine cunoscut, de altfel, că în ultimele decenii ale secolului al XX-lea a avut loc o migrație masivă din agricultură și rural spre industrie și urban, ceea ce a dezechilibrat structura pe vârste a populației. După 1990 acest proces migratoriu s-a diminuat considerabil. A apărut migrația inversă, din industrie și oraș spre rural și agricultură. Dezechilibrul pe vârste nu s-a resorbit, populația rurală fiind mai îmbătrânită decât în urban, iar resursele de muncă sunt diminuate. De fapt, ambele grupe extreme de vârstă sunt mai puternic reprezentate în rural. Astfel dacă în urban populația de până la 15 ani reprezintă 14,3% din total, în rural ea ajunge la 18,4%. Tot această valoare o are însă și populația în vârstă de 65 ani și peste, față de 11,3% în urban ("Condițiile de viață ale populației", INS, 2005).

Cât privește populația activă din mediul rural, ea însumează numai 3,9 milioane de persoane (38% din total), din care 3,5 milioane (34% din total) era populația ocupată în momentul ultimei recensări din martie 2002. Mai întâi să observăm că în luna martie proporția populației ocupate din rural este inferioară celei din lunile de vară. Chiar și așa, însă, comparativ cu volumul de populație de vârstă activă (15-64 de ani) proporția populației ocupate este superioară în rural, comparativ cu urbanul, punându-se problema, în fiecare caz în parte, să se ajungă la creșterea gradului de ocupare a populației, inclusiv prin programe de lucru flexibile, cu program redus, respectiv pe perioade scurte de timp. Deocamdată în rural și mai ales în agricultură avem de-a face cu o subocupare cronică, atât prin lipsa lucrului în anumite perioade ale anului, cât și printr-o productivitate a muncii extrem de scăzută, fiind vorba, pe de o parte, de dependența de sezonalitate a agriculturii clasice în spațiu deschis, și pe de altă

parte, de o slabă dotare tehnică a lucrărilor agricole, respectiv de lipsa resurselor materiale pentru efectuarea lucrărilor necesare și pentru investiții.

Pe de altă parte, reține atenția numărul mic de persoane înregistrate ca șomeri, sub 4% din populația activă. Este de fapt vorba de un puternic sentiment de descurajare în a căuta de lucru.

Din totalul populației ocupate circa 69% își desfășoară activitatea în agricultură și servicii anexe. Peste 1/5 din populația ocupată lucrează în afara localității de domiciliu (navetiștii), cei mai mulți la oraș (circa 680 de mii). Față de înregistrarea de recensământ, este de așteptat că numărul populației care desfășoară activități agricole pe anumite perioade de timp și de o anumită natură să fie mai mare. Astfel cel puțin o parte din cele aproape 1 milion de casnice și un alt milion de persoane declarate întreținute, precum și o parte din cei 2,6 milioane de pensionari desfășoară activități aducătoare de venit.

Totodată și numărul persoanelor care lucrează în străinătate, de numai 62 de mii persoane cu domiciliul în rural, trebuie să fie mult mai mare (nu este lipsit de suport să se considere că o parte din populația care nu s-a regăsit la recensământ, în raport cu evidențele curente de stare civilă, de circa 700 de mii de persoane la nivel de țară, se află în străinătate). La rândul său, ruralul este loc de muncă pentru o parte din orașeni (circa 127 de mii de persoane). După statutul profesional, cele mai multe persoane ocupate sunt salariații (43%), respectiv cei ce își desfășoară activitatea în gospodăria proprie (42%). Având în vedere faptul că o bună parte din salariații înregistrați în rural, lucrează în orașe, rezultă că tipul predominant de activitate rurală rămâne cel agricol, cu precădere în gospodăria proprie.

Discrepanța urban-rural se manifestă puternic în domeniul instrucției școlare și al accesului la forme de pregătire liceală și de învățământ superior. Circa 67% din populația satelor a absolvit cel mult studii gimnaziale, față de 55% în urban (INS, 2005).

Fără îndoială că România se numără printre țările, multe, puține din lume, care dispun de condiții naturale favorabile vieții și activității umane. Am în vedere deopotrivă așezarea geografică a României, distribuția formelor de relief, clima, vegetația și fauna, resursele naturale ale solului și subsolului, pentru a le enumera pe cele mai importante. Aceste elemente favorabile au atras o locuire umană timpurie și continuă, ceea ce a dus, în timp, la dezvoltarea unei civilizații sedentare predominant rurale. Condițiile oferite traiului în spațiu deschis dau perenitate ruralului în societatea românească, iar ele nu pot fi nicidecum contrapuse cerințelor dezvoltării moderne, cu atât mai puțin invocate pentru starea de dezvoltare cu totul insuficientă în care se află România.

Slaba dezvoltare economică a ruralului, precum și efectele acesteia asupra condițiilor de viață ale populației are, în primul rând, cauze de natură istorică și politică. Spun de natură istorică, având în vedere prelungirea excesivă în perioada modernă a relațiilor feudale (semifeudale) în agricultură (aspect lămurit prin analizele socioistorice și economice). Când privește cauzele politice, mă refer, în ordine cronologică, la întârzierea adoptării măsurilor de reformă agrară, dar mai ales la intervenția brutală din perioada regimului comunist, cu cotele obligatorii, iar apoi cu desființarea proprietății private în agricultură și organizarea formelor socialiste de exploatare agricolă (în ultimă fază IAS-urile și CAP-urile), respectiv

adoptarea unei așa-zise sistematizări, care presupunea restrângerea ruralului prin evacuarea și desființarea satelor mai izolate și introducerea și în rural a locuințelor tip bloc. La rândul lor, aceste schimbări nu aveau cum să nu afecteze și comportamentul economic al oamenilor, descurajarea inițiativelor individuale, resemnarea și orientarea cu precădere spre supraviețuire.

Într-un fel de înțeles starea ruralului și a agriculturii, acestea sunt părțile cele mai puțin dezvoltate ale unei societăți ea însăși insuficient dezvoltată. În fapt, așa cum arată multe analize, inclusiv cele referitoare la dezvoltarea umană din "Human Development Reports". România nu a reușit să valorifice adecvat potențialul său material și uman de dezvoltare, situându-se mult în urma unor țări cu condiții mai puțin favorabile. Ceea ce nu este de înțeles și nici de acceptat este perpetuarea stării în care se află ruralul. La urma urmei, de-a lungul timpului tocmai din rural și agricultură au provenit cele mai multe resurse pentru dezvoltarea României, atât cât s-a realizat, numai că beneficiile nu s-au răsfrânt și asupra lui, sau s-au răsfrânt mult mai puțin decât asupra orașelor. În întreaga istorie modernă (secolele XIX-XX) satul a fost dezavantajat în relație cu orașul, el nefiind inclus pe traiectul dezvoltării și modernizării, ci servind ca bazin de recrutare a resurselor umane și de prelevare a resurselor economice.

După 1989, cu excepția retrocedării proprietății asupra pământului (de menționat că în alte țări fost socialiste s-a menținut permanent dreptul de proprietate privată asupra pământului, indiferent de formele exploatațiilor agricole) operație neîncheiată încă, populația rurală este lăsată să se descurce singură în procesul extrem de anevoios al trecerii la economia de piață. La 15 ani de la reintroducerea proprietății private în agricultură, activitatea în acest domeniu a rămas în mare parte neprofesionalizată, sunt mulți țărani și puțini fermieri, într-o economie preponderent de subzistență. În continuare producția agricolă depinde în mod covârșitor de starea vremii: dacă plouă la timp și în cantități optime, se fac producții bune, dacă este secetă sau, dimpotrivă, exces de umiditate și din când în când inundații ca în acest an, producțiile scad. Numai că nici atunci când producția este consistentă, ea nu poate influența în bine starea economică a producătorilor. Recoltele le rămân în magazii, pentru că nu le pot valorifica, iar ceea ce vând este sub prețul de cost. Din această cauză rămân și multe terenuri necultivate.

În atare condiții, în ultimii ani evident că agricultura nu a mai fost utilizată ca resursă de dezvoltare în societate, comerțul exterior trecând de la exportul forțat de produse agricole dinainte de 1989 la cealaltă extremă, a importurilor, în detrimentul producției interne, dar în avantajul importatorilor și într-o anumită măsură a consumatorilor.

1. DIAGNOZA CONDIȚIILOR DE VIAȚĂ DIN RURAL

După cum arată o serie de cercetări la nivel european, comparativ cu țările UE, România se situează pe ultimul sau penultimul loc în privința multor indicatori referitori la condițiile de viață ale populației, iar mediul rural atârână greu la balanța nefavorabilă în cazul țării noastre. (Alber, Jens; Tony, Fahey "Perception of Living Condition in an Enlarged Europe", Fundația pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, Luxemburg, 2004). Pe de altă parte, am în vedere necesitatea unei mai bune gestionări a situațiilor de risc crescut la care este expusă populația din mediul rural, cum sunt seceta și inundațiile. Dacă în acest an locuitorii satelor au suferit mult de pe urma inundațiilor, în anii trecuți multe zone rurale au fost afectate de seceta prelungită.

a. Locuirea în rural

Locuirea și activitatea în mediul rural oferă o serie de elemente de atracție, dar sunt supuse și unor servituți importante și chiar unor riscuri vitale, prin fenomene distructive în condițiile precare de amenajare a teritoriului și de gestionare a situațiilor de urgență care pot să apară.

Între servituțiile prezente în mediul rural românesc menționez:

- izolarea unor așezări umane (datorită fie situării în spații greu accesibile, fie a drumurilor deteriorate, fie a lipsei mijloacelor de transport), ceea ce duce la depopularea unor arii întinse, situate cu precădere în zone colinare și de munte;
- lipsa/precaritatea resurselor de existență în general, dar cu precădere în așezările mici sau în anumite comunități, între care și populațiile de romi cu atât mai mult cu cât aceștia din urmă nu dispun de proprietăți agricole și/sau forestiere și totodată au posibilități extrem de reduse de ocupare într-o activitate aducătoare de venit, cel mai adesea datorită neîndeplinirii criteriilor de școlaritate și calificare;
- neajunsuri majore în asigurarea accesului la utilitățile publice; slaba acoperire cu servicii sociale a unor zone privind serviciile de educație, de îngrijire a sănătății și de asistență socială etc.

Situații agravante apar atunci când criteriile de servitute se cumulează la nivelul unei localități (comunități), ceea ce duce la privațiuni severe în ceea ce privește condițiile de viață. Toate aceste servituți și riscuri pot ajunge să covârșească avantajele pe care le oferă condițiile naturale de viață și să facă pentru o parte din mediul rural să fie nu atât o opțiune de locuire pentru populație, cât o constrângere, în sensul că nu au posibilitatea de a se desprinde de acest mediu de viață, pentru că, fie nu au avut acces la pregătire școlară adecvată, fie nu găsesc de lucru în altă parte, fie nu pot avea o locuință în urban etc. Cu alte cuvinte, avem de-a face, mai degrabă, cu soluții negative pentru locuirea și

activitatea în rural, mai ales în agricultură și nu cu decizii libere de constrângeri exterioare în alegerea ocupației și a mediului de viață.

Un argument, deloc de neglijat în evidențierea existenței unor dificultăți de viață ale populației din rural constă în faptul că durata medie a vieții este mai mică aici decât în urban, atât pe total cât și pe cele două sexe. Astfel, dacă în perioada 2001-2003 durata medie a vieții a fost în România de 71,01 ani (oricum mult inferioară celei din țările dezvoltate, deși a crescut comparativ cu deceniile anterioare), în urban era de 71,8 ani, iar în rural de 70,08 ani, respectiv 66,4 ani la bărbați și 74,1 ani la femei în rural față de 68,2 ani și 75,4 ani în urban ("Anuarul statistic al României", INS, 2004).

Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că, deși este substanțială, o bună parte din suprafața agricolă (de aproape 15 milioane ha), respectiv peste 50%, este de calitate a IV și a V (pe o scală de la 1 (foarte bună) la 5 (foarte slabă)). Numai 2,8% din această suprafață este de foarte bună calitate, iar din suprafața agricolă de 9,4 milioane ha, 4% este de calitate foarte bună, în timp ce pentru 35% coeficientul este slab și foarte slab. Peste 7 milioane ha de teren agricol sunt afectate de secetă prelungită, din care 3 milioane ha au fost odată amenajate pentru irigații. În același timp 3,7 mil. ha sunt afectate de umiditate excesivă. În fine să mai consemnăm că pe aproape 1 milion ha teren agricol solul este poluat cu substanțe chimice ("Anuarul statistic al României", INS, 2004).

Într-o cercetare consacrată ruralului ("Eurobarometru rural", FSD, 2002), izolarea localităților din cauza zăpezilor, pentru cel puțin o săptămână, este indicată de aproape o treime din subiecți. În aceeași proporție ei au reclamat drumurile impracticabile pentru autovehicule în anotimpul ploios. La rândul său, lipsa apei potabile în sezonul uscat a fost indicată de peste jumătate din subiecți (55%), iar 9% dintre ei au rămas fără apă de băut mai mult de o săptămână în ultimul an.

În cercetările INS identificăm faptul că cvasitotalitatea gospodăriilor din rural dețin locuința în proprietate (98%). ("Condițiile de viață ale populației", INS, 2005). Totuși materialele de construcție sunt de calitate scăzută pentru o bună parte din locuințe, având, deci vulnerabilitate crescută la intemperii și o durată mică de existență. Astfel (după aceeași sursă citată anterior), 42% din locuințele din rural (46% în cazul agricultorilor) sunt construite din paiantă/chirpici, 30% sunt exclusiv din cărămidă, 18% din cărămidă și beton, 11% din lemn.

Dacă avem în vedere facilitățile principale care definesc confortul modern al locuirii, cu excepția energiei electrice, de care beneficiază cvasitotalitatea gospodăriilor și în mediul rural (99%), celelalte facilități se regăsesc într-o măsură redusă, unele chiar foarte redusă:

- de încălzirea locuințelor prin centrală termică (publică și proprie) beneficiau doar 2,4% din gospodăriile din rural, la nivelul lunii iunie 2004;
- 4% din gospodării erau racordate la rețeaua publică de canalizare, iar 13% aveau sistem propriu de canalizare;
- instalații de gaze naturale se regăseau în 8% din gospodării, în timp ce 89% din gospodării încălzeau locuința cu sobe pe bază de

lemn/cărbune, petrol, (20% utilizând exclusiv acest procedeu și pentru prepararea hranei);

- 12% erau prevăzute cu grup sanitar în locuință și 19% în afara locuinței;
- 13% aveau instalații de apă caldă, și respectiv 17% erau prevăzute cu baie/duș; - 17% din gospodării dispuneau de instalații de apă potabilă în locuință, alte 9% aveau instalații de rețea publică în curte, celelalte gospodării fie au instalații proprii în curte, fie se aprovizionau de la fântână, iar 27% din gospodării se aprovizionează cu apă din afara propriei curți;
- doar 25% din locuințe aveau instalat post telefonic.

Vom încheia referirile la locuirea în rural cu câțiva dintre indicatorii subiectivi și de evaluare a condițiilor de viață utilizați în cercetările ICCV:

Calitatea **mediului natural** este apreciată a fi mai degrabă pozitivă. Astfel, pe o scală de la 1 la 5, valoarea medie a răspunsurilor subeșantionului din rural din anul 2003 a fost de 3,8.^x

Și **calitatea locuinței** primește o valoare medie peste cea teoretică a scalei cu 5 grade de intensitate, respectiv 3,6 în 2003 (64% dintre subiecți consideră locuința a fi bună, și foarte bună în timp ce 9% o consideră a fi slabă. Trebuie precizat faptul că în cercetări pe bază de eșantioane generale (chiar mai mari decât ale noastre) nu se surprind extremele, nu sunt cuprinse persoanele care nu au locuință sau cele care nu locuiesc cu forme legale și, în ultimă instanță, nu au fost incluse pe listele de alegători, acestea constituind cadrul utilizat de noi pentru eșantionarea aleatoare multistadială.

Cât privește **administrarea localității** de către primărie, valoarea medie a răspunsurilor, deși mai mică, se situează în partea pozitivă a scalei, fiind de 3,2 (20% acordă calificativul "slab", 31% pe cel de "satisfăcător", iar 49% spun "bine" și "foarte bine"). Cu toate acestea, o proporție covârșitoare de subiecți consideră că nu pot influența deciziile la nivelul localității: 74% declară că au influență foarte scăzută și scăzută și doar 5% consideră că au influență ridicată

^x Trebuie reținut că valoarea medie de 3,8 se situează printre cele mai înalte înregistrate la cei peste 60 de indicatori utilizați în diagnoza calității vieții. Ea este depășită doar de cele referitoare la percepția calității relațiilor de familie și de vecinătate, a căror nivel trece ușor de 4, pe aceeași scală de la 1 la 5, situație ce dovedește faptul că oamenii consideră calitatea vieții lor a fi relativ modestă, cu atât mai mult cu cât sunt și indicatorii a căror valoare medie se situează pe intervalul 1 - 2, mai ales cei privitori la condițiile de viață (I.Mărginean, A.Bălașa, coord., 2002 "Calitatea vieții în România"). Pentru anul 2003 subeșantionul din rural de 475 de persoane a fost selectat din 39 de sate aparținând de 26 de comune din 23 de județe. La acest volum mic de persoane studiate, dar satisfăcătoare totuși pentru analiza de față, mai ales că avem de-a face cu o populație relativ omogenă, vom pune în evidență mai ales diferențele mari dintre caracteristicile indicatorilor (variabilelor). Din Anexa (p. 24-27) rezultă că în anul 2003 s-au înregistrat valori ușor mai favorabile decât în 1999 (subeșantionul din 1999 a cuprins 545 persoane din 57 de sate, 27 de comune din tot atâtea județe). Nu vom insista totuși pe analiza comparativă întrucât și în 2003 situația generală a condițiilor de viață ale populației rămâne una destul de gravă.

(media răspunsurilor scalei de la 1 la 5 este de 2,1, una dintre cele mai mici pe ansamblu diagnozei calității vieții). În schimb (în măsura în care poate exista un astfel de schimb), oamenii se așteaptă să fie bine tratați de către funcționarii din primărie: 82% se așteaptă la amabilitate, 13% percep indiferența funcționarilor și numai 4% se așteaptă la ostilitate. Posibilitatea de a rezolva o problemă la primărie este relativ înaltă: 37% răspund "cu siguranță" și 47% "probabil da", în timp ce 10% răspund "probabil nu", iar 4% "sigur nu".

Dacă ar fi confruntat cu o situație dificilă pe stradă, se **contează moderat pe ajutorul celor din jur**: 28% nu contează pe ajutorul cuiva în cazul că sunt agresată pe stradă, 46% contează puțin și 25% contează mult pe un astfel de ajutor. Totuși mulți dintre subiecți consideră a se bucura de securitate relativ înaltă acasă și pe stradă, ceea ce nu înseamnă cu nu sunt și îngrijorări în legătură cu aspectul respectiv. (Media răspunsurilor pe scala de la 1 la 5 este de 3,5, în condițiile în care 16% consideră că au o securitate scăzută acasă și pe stradă, 37% dau calificativul "satisfăcător", iar pentru 45% securitatea personală este ridicată).

Deși infracționalitatea este inferioară în mediul rural decât în cel urban (95 de mii de persoane învinuite în 2003, respectiv 110 mii - "Anuarul statistic", 2004), omuciderea este mai frecventă în rural decât în urban.

Activitatea poliției din localități primește și ea un calificativ pozitiv (media este de 3,8), 77% din subiecți se așteaptă să fie tratați cu amabilitate la poliție, iar ostilitatea este reclamată de 3% din subiecți.

b. Veniturile și consumul de bunuri și servicii în gospodăriile populației din mediul rural

Cercetarea privind veniturile și consumul populației reprezintă o adevărată provocare. Pe de o parte, apare necesitatea determinării lor la nivel macrosocial (societatea ca întreg, zone, comunități umane), iar, pe de altă parte, interesează în mod deosebit și determinările la nivel microsorial (persoane, gospodării ale populației), tocmai pentru a cunoaște ce se întâmplă cu resursele create în societate, cum se distribuie și, în final, care sunt condițiile de viață ale populației.

Diversele studii realizate, inclusiv la ICCV, au scos în evidență diminuările drastice ale resurselor macroeconomice ale nivelului de trai în primul deceniu al tranziției, de trecere la economia de piață. Am în vedere aici valorile produsului intern brut (PIB) și ale fondului de consum final al populației (FCFP). Conform "Anuarelor statistice ale României", la 10 ani de la demararea tranziției, în 1999, PIB-ul pe locuitor s-a situat la doar 80% față de nivelul atins în 1989 (cele mai drastice diminuări au fost la nivelul anilor 1993 și 1994 - de numai 76-77% față de 1989). Începând cu anul 2000 se înregistrează creșteri continue ale PIB pe locuitor, care în 2002 a ajuns la nivelul celui din 1989 (între timp, însă, și numărul populației țării s-a diminuat cu circa 1,5 milioane de persoane). La rândul său, fondul de consum final al populației, după o ușoară creștere de compensare a perioadei anterioare în anul 1990, s-a diminuat la 77,5% în 1992, pentru a spori la 98% în 1996, dar și să scadă din nou la 90% în 1999, față de 1990. Eliminarea decalajelor se realizează în 2001 și se ajunge la circa 112% în anul 2003 față de 1990.

Distribuția agregatelor macroeconomice este relevantă pentru caracterizarea politicilor publice. De exemplu, în România consumul final al administrației

publice a avut o dinamică mult superioară consumului final al populației dar și formării brute de capital fix. Dacă în 1992, consumul final al populației ajungea la minimumul de 77,5% comparativ cu 1990, iar formarea brută de capital fix se situa la 75,9% față de același an, 1990 (minimumul a fost în 1991, cu numai 68,4%), consumul final al administrației publice se situa la 113% față de 1990 pentru a ajunge la 132% în 1996. Fără îndoială că între timp a sporit și numărul instituțiilor administrației publice, dar s-a procedat și la o supradimensionare a funcțiilor publice, a numărului de personal și a birocrăției în ultimă instanță. Altfel spus, spre administrația publică, începând cu Parlamentul și Guvernul, s-au îndreptat fonduri ca și cum ar fi fost resurse din abundență fără să se țină cont că se diminuează resursele de la alte destinații, și mai ales pentru domeniul social, sănătate, învățământ, pentru consumul populației etc.

Interesul demersului de față îl reprezintă veniturile și consumul populației care locuiește în mediul rural. Mai exact a gospodăriilor populației din mediul rural, neavând date despre unitățile de conviețuire comună (cămine, unități militare etc.). Provocarea invocată la începutul paragrafului atâră și mai greu în cazul cercetării veniturilor și consumului populației sătești. Evident mai întâi sunt dificultățile de ordin general în determinarea veniturilor. Deși au formă precisă (se exprimă în valori numerice monetare) determinările respective nu sunt cel mai adesea și exacte (corecte în totalitate), deoarece apar erori nesistematice în înregistrarea tuturor intrărilor de venit din surse diverse. Unele din aceste surse sunt apelate individual, altele la nivel de gospodărie, de unde relevanța mai mare a acestei ultime unități de analiză a venitului, ca și a consumului de altfel (gospodăria fiind alcătuită dintr-una sau mai multe persoane care au, de regulă, un buget comun și se gospodăresc împreună). Cel mai adesea se întâlnesc gospodăriile familiale, dar nu numai, și nu cu toți membrii unei familii, așa încât ea rămâne o unitate deschisă, și de talie variabilă de la o etapă la alta, precum și cu structuri variabile în ceea ce privește numărul celor care au venit individual și sursele venitului respectiv, numărul persoanelor întreținute etc. Cu totul altul este efectul dacă din gospodărie lipsesc, pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă, una sau mai multe persoane aducătoare de venit, sau dacă lipsesc dintre cele care sunt întreținute, respectiv dacă gospodăria primește venituri de la alți membri de familie sau transferă resurse către persoane care aparțin de o altă gospodărie. Apoi la înregistrare subiecții pot uita și/sau omite declararea anumitor venituri, față de cel care face înregistrarea sau chiar față de ceilalți membri ai gospodăriei (pentru a dispune de ele personal). În fine, ca să mai aducem în discuție încă două elemente (desigur, nu singurele care trebuie avute în vedere). Primul se referă la faptul că unele gospodării au venituri numai în valori monetare, altele în valori monetare și în natură, respectiv numai în natură, iar convertirea veniturilor în natură în valori monetare se realizează cu o anumită aproximație. Al doilea aspect privește profilul economic al gospodăriilor populației, unele dintre acestea sunt strict unități de consum, altele însă sunt unități de producție și consum, producția fiind la rândul său, destinată vânzării, vânzării și consumului propriu al gospodăriei sau numai consumului propriu (așa-numitul autoconsum) fie el numai al oamenilor, sau al oamenilor și animalelor din gospodărie.

Strâns legat de înregistrarea veniturilor apare necesitatea precizării despre ce venituri este vorba, făcându-se diferența între venitul câștigat printr-o serie de activități, așa-zisul venit de piață (venit factor), transferurile către bugetele publice (impozite, taxe), transferurile sociale sau de la diverse organizații și persoane către bugetul gospodăriei. Dacă din venitul factor scădem plățile impuse și adăugăm transferurile obținem venitul disponibil pentru consum (acest venit disponibil este de cel mai mare interes pentru analiza veniturilor și a cheltuielilor de consum ale populației, el face de altfel cu precădere obiectul studiilor socio-economice, inclusiv la ICCV). Pentru a determina care sunt veniturile nete din venitul disponibil se scad impozitele indirecte (TVA) plătite pe bunuri și servicii. Distribuția veniturilor nete ale populației și raportul dintre categoriile de populație se modifică radical în acest ultim caz, nu o dată inegalitățile fiind mai mari.

În înregistrările INS (date de cea mai mare importanță, ele neputând fi suplinite de alte instituții) ale bugetelor de familie, se au în vedere toate intrările de venit și toate destinațiile cheltuielilor, inclusiv cele pentru producție și investiții, respectiv pentru consumul animalelor din gospodărie. Acest fapt este fără îndoială util, numai că, dacă dorim să determinăm venitul disponibil pentru consumul uman și cheltuielile efectuate în acest scop, se impune să se separe valorile respective din total.

În publicația INS "Condițiile de viață ale populației din România", 2005 (cu date pentru perioada ianuarie 2003-mai 2004) nivelul și distribuția veniturilor nete (de fapt se are în vedere venitul disponibil, în care sunt incluse și taxele pe consumul efectuat cu veniturile respective – TVA, accize) ale populației României pun în evidență precaritatea condițiilor de viață la nivel general, dar și inegalități marcante între urban și rural, după cum urmează:

- 20% din gospodăriile din rural (4% în urban) au dispus de mai puțin de 19 milioane de lei pe an (52.000 lei/zi);
- până la 39 de milioane de lei pe an (107.000 lei/zi) sunt menționate 48% din gospodării (18% în urban);
- până la 66 de milioane de lei/an (181.000 lei/zi) se încadrează 74% din gospodării (40% din urban);
- până la 98 de milioane de lei/an (268.000 lei/zi) aproximativ 88% din gospodării (65% din urban);
- până la 125 de milioane de lei/an (342.000 lei/zi) sunt 94% din gospodării (81% din urban).
- la ultimul nivel considerat, peste 125 de milioane de lei anual se încadrau 6% din gospodăriile din rural (19% în urban).

Presupunând că toate gospodăriile de la nivelul 1 de venit ar fi alcătuite dintr-o singură persoană (ceea ce este o supraestimare, deoarece pe total rural, gospodăriile cu o singură persoană reprezintă 18,5%), cu echivalentul a circa 1,70 \$ pentru o persoană/zi, valoarea respectivă se situează sub nivelul minim necesar de venituri convenit pe plan mondial (la 2 \$).

Și la nivelul al doilea, considerând de această dată gospodăria de două persoane, rezultă o valoare de sub 2 \$ pentru o persoană/zi.

De abia începând cu nivelul al patrulea de venit, cu o medie de trei persoane în gospodărie, se depășește pragul de 2 \$ de persoană/zi.

Pe total rural, INS a determinat un venit mediu/lună pe gospodării în valoare de 9.985.600 lei și de 3.262.000 lei pe persoană. Deducerea impozitelor directe a cheltuielilor de producție și a celor destinate consumului animalelor din gospodărie ne duce la o valoare medie de 7,4 milioane de lei pe gospodărie venit lunar disponibil intrat, ceea ce ar însemna o medie de 82.000 lei/persoană (2,7 \$).

Pe surse de proveniență suma respectivă se compune din venituri bănești în proporție de 73% (27% transferuri sociale, 24% salarii + 12% venituri din agricultură + 6% vânzarea de proprietăți + 4% venituri din activități independente neagricole) și 29% contravaloarea produselor agroalimentare și nealimentare produse și consumate în gospodărie.

La rândul lor, cheltuielile de consum s-au situat la o medie lunară de 6,9 milioane de lei, rezultând o economisire medie pe o gospodărie de 0,5 milioane lei.

În fapt, doar 8,7% din gospodării au reușit să economisească, 67% s-au încadrat în veniturile avute, 5% au apelat la economii anterioare, iar 19% s-au împrumutat. Totuși împrumuturi în derulare aveau numai 7,4% din gospodăriile din rural (70% de la bănci). Credite au fost utilizate pentru: cumpărarea bunurilor de folosință îndelungată - 31%; acoperirea cheltuielilor de consum curent ale gospodăriei - 29%; nevoi personale ale membrilor gospodăriei - 25%.

Gospodăriile care au depășit nivelul veniturilor reprezintă 13% din total (reparații la locuințe 36%, cumpărarea de bunuri de folosință îndelungată 28%). În același timp, 17,4% din totalul gospodăriilor nu au putut face față plăților datorate (59% pentru energia electrică, 25% întreținerea locuinței, 23% abonamentele radio, TV).

Cât privește înzestrarea gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată, constatăm prezența scăzută a multora dintre bunuri. Dacă televizorul, frigiderul și aragazul sunt răspândite, la nivelul anului 2004, 92% din gospodării aveau televizor alb-negru și color, 85% aveau aragaz, iar 77% aveau frigider, celelalte bunuri se regăsesc în mică măsură: mașina de spălat (simple și automate) - 38%; aveau radio (casetofon) - 25%; aspirator de praf - 17%; automobil - 16%; telefon mobil - 7%; computer - 4%. Deoarece multe din bunurile de folosință îndelungată sunt de slabă calitate, populația dorește să le schimbe. Se menționează și dorința de achiziție pentru prima dată a unor astfel de bunuri. Intențiile de achiziție se îndreaptă spre TV color la 17% din gospodării; urmează mașina automată de spălat, computerul și aragazul cu câte 16% intenții de achiziție, autoturismul cu 14%.

Presupunând că intențiile de cumpărare s-ar transpune în practică, tot nu se ajunge la o dotare înaltă cu bunuri de folosință îndelungată a gospodăriilor populației. Numai că, dacă în anul 2003, 21% din gospodării ar fi vrut să achiziționeze un computer, înzestrarea populației cu astfel de bunuri a sporit cu 2 puncte procentuale (de la 1,8% la 3,8%); la fel, în cazul autoturismului: 18% din gospodării ar fi vrut să-l achiziționeze, dar procentul celor care au reușit este de sub 2%. Din păcate, o parte importantă a populației declară că nu își poate permite, din motive financiare, o serie de dotări și bunuri de folosință îndelungată:

78% din gospodării nu își pot permite să instaleze o centrală termică deși ar obține un confort mai mare, cât și un randament mai bun la încălzirea locuinței.

Din ancheta ICCV (2003) a rezultat că în 42% din gospodăriile studiate s-a apreciat că veniturile nu ajung nici pentru strictul necesar, iar la alte 37% de abia se face față strictului necesar. Prin urmare, 79% din gospodării sunt sub nivelul de trai decent și în doar 21% din gospodării subiecții plasează gospodăria lor la nivelul decent. Situațiile cele mai grave se întâlnesc în gospodăriile în care sunt numai pensionari (cu 43% sub strictul necesar, cumulată 96% se află sub nivelul de trai decent); gospodăriile numai de agricultori, respectiv cele de agricultori și pensionari (cu câte 92% sub pragul decent. Prin urmare, prezența salariilor sunt cele care duc la aprecieri ceva mai favorabile ale nivelului de trai.

Pe ansamblul subșantionului rural din 2003, 74% din subiecți sunt nemulțumiți de veniturile pe care le obțin, în timp ce 14% sunt mulțumiți, iar pe o scală de la 1 la 10, care exprimă la o extremă sărăcia și la alta bogăția, 85% din subiecți se plasează pe primele cinci poziții.

După cum se observă, atât datele obiective cât și cele subiective converg spre a evidenția un nivel cu totul nesatisfăcător al veniturilor și al consumului populației din rural.

2. EVALUAREA DE CĂTRE POPULAȚIA DIN RURAL A EFECTULUI SCHIMBĂRILOR POSTDECEMBRISTE ASUPRA CONDIȚIILOR DE VIAȚĂ

Este bine cunoscut faptul că evaluările pe care oamenii le fac în legătură cu stările de fapt au o relevanță multiplă și aceasta pentru că avem de-a face cu o perspectivă personală (un filtru personal de raportare) asupra acelor stări de fapt. Aproximarea evaluărilor de caracteristicile stării evaluate este în dependență de capacitatea de judecată obiectivă (care, totuși nu este egal distribuită). Evaluările reprezintă însă și o stare de spirit, pentru că ele sunt influențate de așteptările și sistemele proprii de valori etc.

Prin proceduri metodologice adecvate de cercetare se ajunge la situația în care evaluările unei colectivități (sau eșantion reprezentativ) să se apropie mult de starea de fapt. Pe aceste considerente sunt, de altfel, dezvoltate cercetările de calitate a vieții, prin care se surprind atât dimensiunea individuală cât și cea colectivă a situațiilor de viață în care trăiesc oamenii, iar o astfel de perspectivă nici nu poate fi suplinită prin alte mijloace. Oamenii înșiși sunt cei mai în măsură să spună ceea ce simt și gândesc despre viața lor, nu li se poate pretinde din exterior să se declare fericiți dacă sunt nefericiți și invers, dar se poate interveni pentru schimbarea condițiilor care sunt sursă de nemulțumire și frustrare. Tocmai cu un astfel de obiectiv în minte am inclus în analiza condițiilor de viață ale populației din mediul rural imaginea pe care o au oamenii despre situația lor și a semenilor lor, despre schimbările care au avut loc recent în societate.

Solicitându-le oamenilor să analizeze situația actuală din domeniul **condițiilor de viață** comparativ cu perioada anterioară, respectiv să le proiecteze în viitor, este de-a dreptul surprinzător să constați, de exemplu, că 66% din subiecții din mediul rural, din cercetarea ICCV din 2003, consideră condițiile de viață prezente din România a fi mai proaste decât în anul 1989, și doar 28% le consideră a fi mai bune (soldul negativ din compararea celor două valori este de 38 puncte procentuale). Manifestând totuși un optimism moderat, o parte din subiecți (35%) cred că în următorii 10 ani condițiile de viață din România vor fi mai bune decât în prezent, față de 27% care declară contrariul (sold pozitiv de 8 puncte procentuale).

Și în privința condițiilor de viață personale prezente, comparativ cu anii 1989 și 2002 soldul evaluărilor este puternic negativ, de câte 33 puncte procentuale. În compararea anului 2003 cu 1989 (62% din subiecți consideră înrăutățirea condițiilor de viață personale, față de 29%, care au evaluări pozitive), iar comparativ cu 2002, 46% declară înrăutățirea și numai 13% declară îmbunătățirea condițiilor de viață personală.

Inechitatea schimbărilor postdecembriste este un alt element puternic evidențiat de către subiecți, categoria de populație cea mai defavorizată este

considerată a fi cea a muncitorilor, urmată de cea a țăranilor: cu 73%, respectiv 64% din răspunsuri care reclamă defavorizarea (soldurile negative ale evaluărilor fiind de 66 puncte procentuale pentru muncitori și de 46 puncte procentuale pentru țăranii). La rândul lor, intelectualii sunt evaluați a nu fi fost afectați semnificativ de schimbări: câte 25% din subiecți răspund cu "favorizați", respectiv cu "defavorizați", în timp ce 29% consideră că intelectualii nu au fost nici favorizați nici defavorizați (20% nu pot da un răspuns). Favorizați de schimbări sunt considerați a fi fost politicienii (86% din subiecți), directorii și alt personal de conducere (81%) și întreprinzătorii (69%).

Evaluarea șanselor de reușită în viață reprezintă o altă componentă a stării de spirit a populației. Și aici rezultatele cercetării sunt puternic negative. În timp ce 61% din subiecți consideră că au șanse reduse de afirmare în viață, doar 10% sunt încrezători și evaluează că au șanse ridicate, iar împreună cu varianta de răspuns "satisfăcătoare" se ajunge la 34%.

Posibilitatea de a obține un loc de muncă este considerată a fi scăzută de către 78% din subiecți.

Accesul la formele de învățământ dorite este evaluat mai favorabil. Totuși, 32% din subiecți percep o accesibilitate scăzută, în timp ce 25% consideră a avea accesibilitate înaltă pentru ei sau cei apropiați lor (împreună cu varianta "satisfăcător" se ajunge la 60% din răspunsuri). Este de menționat, însă, că avem de-a face aici atât cu un sentiment de descurajare, cât și cu un orizont de așteptare relativ scăzut față de urmarea unor forme mai înalte de învățământ.

De fapt, preocupările cele mai presante ale populației se refereau la prețuri, impozite și șomaj. Astfel 89% din subiecți au declarat că se tem mult de creșterea prețurilor, 83% de impozite și 42% de șomaj (ultimul răspuns trebuie comparat cu reprezentarea salariaților în eșantion, respectiv de 20%, iar în totalul gospodăriilor studiate de 30%).

Desigur, prețurile și impozitele sunt puse în relație cu veniturile de care dispun. Astfel, la întrebarea, dacă se simt amenințați de ceva (deși aici soldul este favorabil, fiind de 45 puncte procentuale), 21% au răspuns cu da, iar 66% cu nu, în timp ce 11% nu-și dau seama dacă sunt amenințați de ceva. Între amenințările enumerate pe primul loc sunt situate veniturile mici, respectiv sărăcia, cu 50% din răspunsuri. Cumulat pe trei posibilități de răspuns se ajunge ca 57% din cei care se simt amenințați să indice drept domeniu veniturile mici, urmează amenințările ce le reprezintă șomajului, securitatea scăzută, războaie în zonă sau boala, cu câte 6-8% din răspunsuri.

Tot la aceste aspecte se referă și propunerile populației pentru îmbunătățirea calității vieții:

- crearea de locuri de muncă se situează pe locul întâi, cu 29% din subiecți și 34% din cei care au răspuns la întrebare. Cumulat pe trei solicitări (primul rând, al doilea și al treilea) se ajunge ca 40% din subiecți să indice locurile de muncă drept mijloc de rezolvare a îmbunătățirii calității vieții populației;
- pe locul al doilea se situează nevoia unei salarizări mai bune, cu 20% din subiecți, iar cumulat pe cele trei solicitări cu 32% din subiecți.

Întrebați despre mulțumirea în viața de zi cu zi (iunie 2003) subiecții s-au declarat mai degrabă nemulțumiți decât mulțumiți. Pe scala de la 1 la 5, valoarea medie a răspunsurilor, de 2,8, este sub media teoretică: 38% din subiecți au declarat că sunt nemulțumiți, 32% nu erau nici mulțumiți nici nemulțumiți, iar 29% s-au declarat mulțumiți de viața lor de zi cu zi.

Starea subiectivă din zilele premergătoare realizării investigației de teren (o perioadă fără evenimente deosebite în plan național și/sau local), era una de îngrijorare: aproape o treime din subiecți (31%) aveau supărări mari, peste jumătate (55%) nu se simțeau bine (ceva nu merge, mici supărări) și doar 13% au declarat că nu au probleme. Domeniile mai favorabile din viața oamenilor erau reprezentate de familie și relațiile cu vecinii: 85% din subiecți au relații bune și foarte bune în familie și cu vecinii, iar valoarea medie pe scala de la 1 la 5 este de 4 în ambele cazuri.

Ne oprim aici cu analiza indicatorilor obiectivi și subiectivi pentru descrierea condițiilor de viață ale gospodăriilor populației din rural. O considerăm, așa cum am menționat, incompletă, dar ea este totuși relevantă și avem de-a face cu unele aspecte îngrijorătoare. Faptul că s-a ajuns în această situație se datorează, fie și parțial, modalității în care s-a realizat tranziția, schimbările introduse nefiind în măsură să ducă la îmbunătățirea de ansamblu a condițiilor de viață ale populației din rural.

3. DIRECȚII DE ACȚIUNE

Anii care urmează, prin integrarea în UE, devin hotărâtori pentru reconfigurarea ruralului și a activităților economice, inclusiv a agriculturii. Nu se va obține ceea ce mulți oameni doresc, respectiv de a avea în continuare un rural semnificativ, puternic economic, cu o agricultură și fermieri integrați în UE, fără adoptarea unor politici economice, sociale și de mediu ale dezvoltării durabile. În viitor vor fi mai multe resurse pentru investiții, dar ele nu sunt totul. Este necesară dezvoltarea capitalului uman prin școlarizare adecvată, profesionalizarea activității în agricultură și diversificarea ocupațiilor în mediul rural. Integrarea în UE oferă șansa modernizării agriculturii, deși cu un cost important ce îl vor suporta agricultorii, dacă procesele care vor avea loc vor fi gestionate cu cea mai mare atenție.

Direcțiile în care consider că ar trebui să se acționeze, în vederea dezvoltării și modernizării ruralului, pentru ca acesta să devină un mediu prielnic de viață și un factor activ în societate, implică un interval de timp variabil pentru o acțiune sau alta, indiferent de ciclurile electorale.

Domeniul administrației publice

Perfecționarea împărțirii administrativ-teritoriale existente având drept criteriu fundamental facilitarea și multiplicarea contactelor dintre unitățile componente (satele în cadrul comunei, zonele în cadrul județului) prin scurtarea distanțelor și crearea premiselor unui cât mai bun management.

a. Înființarea de noi comune

Se impune diminuarea considerabilă a distanțelor pe care locuitorii satelor trebuie să le străbată până la primărie și, pe care, evident, că și funcționarii ar trebui să le parcurgă pentru a ajunge la cetățeni. Mărimea distanței respective nu ar trebui să depășească 5 km (o oră de mers pe jos). Corelat și cu o mărime minimă a numărului de locuitori, criteriul scoaterii satelor din izolare fizică ar putea conduce la crearea de noi, câteva sute, poate mii de comune cu primăriile lor într-un interval rezonabil de timp.

b. Structurarea zonelor metropolitane

Includerea localităților din imediata apropiere (acele continuuuri urban-rural) în zona metropolitană a orașelor care au funcții regionale puternice, păstrându-se statutul administrativ distinct (propria primărie și instituțiile aferente). Pericolul unei astfel de acțiuni ar fi ca transferurile financiare să se facă în avantajul orașului: resursele provenite din localitățile limitrofe să meargă la centru, în loc ca, de la acesta din urmă resursele să se îndrepte spre fostul rural.

c. Înființarea de noi județe

Scoaterea din izolare a unor zone teritoriale și constituirea de noi județe. Vizez cu precădere zonele montane, separate prin condiții naturale de restul teritoriului. La rândul său, județul Ilfov, care înconjoară Bucureștiul, este inadecvat

plasat. Ar trebui dispus doar la est de București. Nu cred că ar trebui revenit la județele istorice pentru a satisface orgolii locale. Probabil nu va fi nevoie de mai mult de șase-șapte noi județe, dar cu efecte dintre cele mai bune pentru locuitorii din zonele acum izolate și în care are loc un proces de depopulare rapidă.

În același timp, trebuie luat în considerare utilizarea mai consistentă de resurse pentru dezvoltarea țării, inclusiv a ruralului și pe calea împrumutului public, cu atât mai mult cu cât valoarea îndatorării publice este mult mai redusă în România, ca proporție din PIB, decât în multe țări ale UE.

d. Reorganizarea regiunilor de dezvoltare (NUT I-III)

Județele ar trebui să reprezinte în continuare nivelul de jos (bază) al organizării regiunilor de dezvoltare și singurele care au și atribuții administrative. Când privește actualele regiuni de dezvoltare se impune cu necesitate abandonarea ideii că ele ar putea fi altceva decât eventual simple zone de raportare statistică. De altfel ele nici nu pot fi integrate în sistemul NUT pe trei niveluri deoarece sunt prea multe pentru regiunea de dezvoltare de nivel maxim în raport cu numărul de locuitori (singurul criteriu al UE, care cere un număr de populație cuprins între 3 și 7 milioane de locuitori). Vor fi necesare cel mult patru-cinci regiuni de dezvoltare (față de opt în prezent). Aceste regiuni de dezvoltare au atribuții strict de gestionare a fondurilor. La nivel intermediar s-ar putea desemna un număr de 20-25 de regiuni de dezvoltare, prin gruparea a două, cel mult trei județe contingente unele cu altele. Criteriile de delimitare sunt exclusiv de natură teritorială. Nu sunt necesare instituții distincte de gestionare, atribuțiile respective urmând să revină fiecărei administrații județene pentru proiectul inițiat în colaborare cu celălalt (celelalte) județ(e).

II. Domeniul economic

a. Dezvoltarea infrastructurii rutiere la nivel local concomitent cu aceea de nivel național. Separarea administrării drumurilor pe componente - național, județean și comunal - nu justifică neimplicarea autorităților centrale în construcția de drumuri din afara așa-zisului sistem național. Până la urmă toate drumurile sunt naționale, pentru că oricine le poate folosi. Scoaterea din izolarea fortuită a satelor datorită lipsei podurilor și a căilor de acces este o condiție primară pentru a ne putea aștepta la dezvoltarea acestora.

b. Intervenția publică decisivă și diferențiată în favoarea agricultorilor cu proprietăți mici de teren agricol, de la asigurarea executării gratuite a lucrărilor agricole mecanice pentru gospodăriile de agricultori vârstnici cu proprietăți de 1-2 ha de teren agricol, la subvenții consistente pe produs în cazul agricultorilor care intră pe piață, în acord cu practica U.E. O atenție specială merită a fi acordată măsurilor de realizare a preconizatei și necesarei concentrări a exploatațiilor agricole, astfel încât ea să ne conducă la o nouă spoliere a agricultorilor.

c. Constituirea de unități (în parteneriat public/privat) de prestări servicii pentru comercializarea produselor agricole, inclusiv la export.

d. Suport pentru sectorul nonagricol, pentru a completa și dezvolta structura economică a ruralului, acum preponderent agricolă.

e. Protecția mediului natural, prevenirea și combaterea poluării, executarea de lucrări de îmbunătățiri funciare și pentru retenția apelor în bazine, regularizarea cursurilor apelor curgătoare, plantarea de arbori, însămânțarea pajiștilor etc.

III. Domeniul social

a. Dimensionarea rețelei școlare pe criterii multiple și nu exclusiv pe numărul de elevi și asigurarea în cea mai mare parte a frecvenței de către copiii a ciclului primar în sat. Sisteme alternative de asigurare a prezenței elevilor la școlile din alte localități, prin transport și/sau cazare în cămine, plasarea elevilor în gazdă la familiile colegilor, cel puțin pe perioadele de iarnă, cu acoperirea cheltuielilor.

b. Ajutor substanțial acordat specialiștilor care lucrează în mediul rural și vor să rămână în localitate, indiferent de domiciliul anterior.

c. Organizarea unor centre de resurse pentru elaborarea proiectelor de dezvoltare locală și de management al acestora.

d. Acordarea de sprijin material (burse) elevilor din rural pentru a urma școli de profil agricol pe toate nivelurile de profesionalizare.

e. Extinderea sistemului formării profesionale inițiale și continue pentru adulții din mediul rural.

f. Acordarea de locuri subvenționate în învățământul superior pentru studenții proveniți din familiile sărace de agricultori.

g. Majorarea considerabilă a nivelului alocațiilor pentru copii, eventual alocații suplimentare. Extinderea și la nesalariați a sistemului de indemnizații pentru creșterea copilului de până la 2 ani produce efecte perverse, în sensul că se nasc copii mulți în familii cu status economic scăzut și puțin orientate spre dezvoltarea capitalului uman, dar sprijinul dispare sau se diminuează drastic pentru copiii mari. În schimb, să se acorde alocații substanțiale care ajută copiii și familiilor lor pe perioade mai mari, inclusiv în timpul școlii.

h. Majorarea mai pronunțată al cuantumului pensiilor pensionarilor proveniți din fostele CAP-uri.

i. Dezvoltarea rețelei teritoriale de servicii de asistență socială.

j. Intervenție pentru relocarea, la cerere, a locuitorilor din cătunele izolate, greu accesibile, prin reconstrucția casei pe amplasamente adecvate.

* * *

Argumentul că nu ar fi resurse pentru astfel de cheltuieli nu este unul de netrecut. Pe de o parte, prin descentralizare, instituțiile centrale și județene rămân cu mai puține atribuții, prin urmare trebuie să rămână și cu mai puțin personal și mai puține cheltuieli, iar resursele disponibile să fie repartizate la baza structurii administrative. Pe de altă parte, fondurile europene pot fi implicate în realizarea unei reforme profunde în administrația publică, pentru investiții în infrastructură și dezvoltarea durabilă în mediul rural, precum și pentru sporirea cheltuielilor sociale. În același timp, trebuie luată în considerare utilizarea de resurse pentru dezvoltarea țării, inclusiv pe calea împrumutului public, cu atât mai mult cu cât valoarea îndatorării publice este mult mai redusă în România, ca proporție din PIB, decât în unele țări din UE.

BIBLIOGRAFIE

- Alber, Jens; Tony, Fahey - *Perception of Living Condition in an Enlarged Europe*, Luxembourg, 2004.
- Fahey, Tony *et al.* - *Quality of Life in Europe*, Luxembourg, 2004.
- Mărginean, Ioan; Bălașa, Ana (coord.) - *Calitatea vieții în România*, Editura Expert, București, 2002.
- Mărginean, Ioan - *Modelul social românesc. Orizont 2025*, în: Revista calitatea vieții, nr. 3-4/2004.
- Mihăilescu, Adina - *Metodologia de calcul a minimumului de trai decent și de subzistență pentru o familie de agricultori*, în: Revista calitatea vieții, nr. 1-4/2002.
- Socol, Gheorghe - *Evoluție, involuție și tranziție în agricultura României*, IRLI, București, 1999.
- Zamfir, Cătălin - *Analiza critică a tranziției*, Editura Polirom, Iași, 2004.
- *** Anuarul statistic al României, INS, 2004.
- *** Condițiile de viață ale populației din România, INS, București, 2005.
- *** Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2004, INS, București, 2005.
- *** Eurobarometrul rural, FSD, București, 2002.
- *** Human Development Report (UNDP, serie din anul 1990).
- *** Social Protection in the Candidate Countries. A Comparative Analysis, Luxembourg, 2004.
- *** Raportul național al dezvoltării umane (serie din anul 1996).
- *** Recensământul populației și locuințelor din 18 martie 2002, INS, 2003.

ANEXĂ

**Diagnoza condițiilor de viață ale populației din mediul rural
(selecție indicatori subiectivi și de evaluare pentru
anii 1999 – N = 545 persoane și 2003 – N = 475 persoane)**

*% subiecți (diferențele până la
100% sunt nonrăspunsuri)*

Indicatori	Ani	Valori				
		F. proastă	Proastă	Satis.	Bună	F. bună
1. Mediul înconjurător	2003	2	6	17	60	14
	1999	1	7	23	50	13
2. Locuința	2003	3	6	27	55	9
	1999	2	10	31	48	8
3. Apa potabilă în bucătărie	2003	6	19	20	49	5
	1999	7	13	21	49	7
4. Starea de sănătate	2003	12	24	31	26	7
	1999	9	27	28	28	7
5. Relațiile de familie	2003	1	3	11	63	22
	1999	0	2	17	62	17
6. Relațiile cu vecinii	2003	1	2	12	68	16
	1999	1	3	11	67	15
7. Veniturile familiei	2003	20	37	30	11	1
	1999	20	40	26	11	1
8. Activitatea poliției din localitate	2003	3	12	28	49	5
	1999	4	10	32	47	4
9. Învățământul	2003	1	8	19	53	7
	1999	4	8	27	51	3
10. Asistență medicală	2003	3	12	28	50	5
	1999	6	19	27	41	4
11. Transportul local	2003	9	23	23	38	3
	1999	22	21	23	28	3
12. Administrarea localității	2003	9	11	31	45	4
	1999	11	21	32	32	3
13. Accesibilitatea + investiții	2003	8	24	36	22	3
	1999	8	39	33	12	1
14. Posibilitatea de afirmare în viață	2003	20	41	24	10	0
	1999	19	49	20	6	0
15. Posibilitatea obținerii unui loc de muncă	2003	37	41	12	5	0
	1999	37	44	11	4	
16. Securitatea acasă și pe stradă	2003	4	12	37	37	8
	1999	5	22	39	28	4

Indicatori	Ani	Valori				
		F. proastă	Proastă	Satis.	Bună	F. bună
17. Respectarea drepturilor individuale	2003	7	20	44	24	0
	1999	10	29	40	16	1
18. Influențarea personală a deciziilor la nivel de localitate	2003	32	42	16	5	0
	1999	36	38	15	7	1

Indicatori	Anul	Cu ostilitate	Cu Indiferență	Cu amabilitate
Cum se așteaptă să fie tratat la primărie	2003	4	13	82
Cum se așteaptă să fie tratat la poliție	2003	3	16	77

Indicatori	Anul	Cu siguranță nu	Probabil nu	Probabil da	Cu siguranță da
Posibilitatea de a rezolva o problemă la primărie	2003	4	10	37	47
Posibilitatea de a rezolva o problemă la poliție	2003	2	14	57	23

Indicatori	Ani	Mult mai proastă	Mai proastă	La fel	Mai bine	Mult mai bine
Condițiile de viață din țară față de 1989	2003	14	43	9	28	1
	1999	21	50	7	13	1
Condițiile de viață din România peste 10 ani	2003	3	24	17	34	1
	1999	7	33	12	22	2
Condițiile de viață personale față de anul trecut	2003	10	36	41	13	0
	1999	19	53	22	5	0
Condițiile de viață personale față de 1989	2003	20	42	9	28	1
	1999	33	43	12	12	1

Indicatori	Ani	Negative	Mai degrabă negative	La mijloc	Mai degrabă pozitive	Pozitive
Schimbările din societatea românească după 1989	2003	6	32	38	17	2
	1999	16	41	30	8	1

Indicatori	Ani	Nu ajung nici pentru strictul necesar	Ajung pentru strictul necesar	Trai decent	Își permit lucruri mai scumpe	Au tot ce le trebuie
Veniturile familiei	2003	42	37	18	2	1
	1999	45	36	14	4	1

Indicatori	Ani	Sărac 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Bogat 10
Poziția pe scala	2003	6	14	16	18	30	9	3	2	0	0
	1999	14	10	17	17	26	8	5	1	1	0

Indicatori	Ani	Deloc	Puțin	Mult
Ar conta pe ajutorul cuiva în situația că este agresat	2003	28	46	25
	1999	31	40	28
Temeri de șomaj	2003	42	14	38
	1999	41	19	36
Temeri de creșterea prețurilor	2003	89	9	2
	1999	89	7	3
Temere de impozite	2003	83	14	3
	1999	85	9	4

Indicatori	Ani	Hotărât da	Da	Nu îmi dau seama	Nu	Hotărât nu
Se simte amenințat	2003	1	20	11	62	4
	1999	2	22	15	56	4

Indicatori	Ani	Defavorizat	Mai degrabă defavorizat	Nici favorizat nici defavorizat	Mai degrabă favorizat	Favorizat
Favorizarea de schimbările postcomuniste: muncitorii	2003	27	46	12	5	2
	1999	35	48	9	2	1
Favorizarea de schimbările postcomuniste: țărani	2003	25	39	13	17	1
	1999	34	39	13	7	0
Favorizarea de schimbările postcomuniste: intelectuali	2003	7	18	29	23	2
	1999	14	31	22	11	1

Indicatori	Ani	Defavo- rizat	Mai degrabă defavo- rizat	Nici favorizat nici defavori- zat	Mai degrabă favorizat	Favo- rizat
Favorizarea de schimbările postcomuniste: întreprinzătorii	2003	1	4	11	48	21
	1999	1	9	16	43	14
Favorizarea de schimbările postco- muniste: directorii	2003	1	2	5	42	39
	1999	1	2	8	40	34
Favorizarea de schimbările postco- muniste: oamenii politici	2003	0	1	3	27	59
	1999	0	2	2	27	56
Favorizarea de schimbările postco- muniste: personal	2003	9	38	30	17	2
	1999	16	45	27	10	2

Indicatori	Ani	F. nemul- țumit	Nemulțu- mit	Nici mul- țumit nici nemul- țumit	Mulțumit	F. mul- țumit
Mulțumirea în viața de zi cu zi	2003	8	30	32	27	2
	1999	9	34	31	23	2
Mulțumirea față de veniturile personale	2003	27	43	16	13	1
	1999	22	43	19	14	1
Mulțumirile față de realizările personale	2003	4	18	26	46	3
	1999	5	18	26	46	4

Indicatori	Ani	Nefericit, disperat	Îngrijorări mari	Ceva nu merge	Mici probleme	Fără proble- me	Pe deplin fericit
Starea din ultimele zile	2003	6	25	17	39	12	1
	1999	5	22	25	34	14	0